

Sygn. akt I UK 341/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 marca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania J. K.
przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 marca 2012 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 26 stycznia 2011 r.,

I. oddala skargę kasacyjną,

**II. adw. W. D. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu
Okręgowego wynagrodzenie za nieopłaconą pomoc prawną
udzieloną skarżącemu w postępowaniu kasacyjnym w kwocie
120 zł (sto dwadzieścia), którą należy podwyższyć o
obowiązującą stawkę od podatku od towarów i usług.**

UZASADNIENIE

Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczeniowego Społecznego decyzją z 18 maja 2010 r. stwierdził, że pobierający rentę strukturalną J. K. nie podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu od 1 kwietnia 2006 r. do 31 grudnia 2008 r., gdyż w tym okresie prowadził działalność gospodarczą. Sąd Okręgowy uwzględnił odwołanie wnioskodawcy i wyrokiem z 5 października 2010 r. zmienił decyzję pozwanego i ustalił, że wnioskodawca J. K. w spornym okresie podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu. Ustalił, że wnioskodawca podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników w latach 1977-2004. W 1991 r. rozpoczął prowadzenie działalności gospodarczej, którą zawieszał w okresach od 30 września do 2 stycznia 2006 r., od 1 stycznia do 31 grudnia 2009 r. i od 1 stycznia 2010 r. Od 2005 r. przyznano mu rentę strukturalną i zaprzestał działalności rolniczej. Sąd Okręgowy ocenił, że skoro wnioskodawca z chwilą otrzymania renty strukturalnej nie był rolnikiem, to nie mógł być wyłączony ze szczególnego ubezpieczenia emerytalno-rentowego przysługującego z tytułu pobierania tej renty, nawet gdy prowadził działalność gospodarczą. Podstawę prawną rozstrzygnięcia stanowiły przepisy art. 6 pkt 1, art. 5a, art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.; dalej jako „ustawa o usr”).

Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację pozwanego i wyrokiem z 26 stycznia 2011 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił odwołanie wnioskodawcy. Zauważył, że wnioskodawca został wyłączony z ubezpieczenia społecznego rolników w pełnym zakresie wobec zaprzestania działalności rolniczej, co było warunkiem otrzymania renty strukturalnej, a następnie pozwany zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o usr objął go ubezpieczeniem społecznym rolników jedynie w zakresie emerytalno-rentowym od 1 stycznia 2005 r. W tej sytuacji nie miał do niego zastosowania art. 5a tej ustawy, gdyż dotyczy rolników ubezpieczonych w pełnym zakresie i prowadzących działalność gospodarczą. Jako rozwiązanie wyjątkowe przepis ten nie ma zastosowania do innej sytuacji wnioskodawcy, który nie prowadził działalności rolniczej a podlegał tylko ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu rolników w związku z pobieraną rentą strukturalną. Zasadą jest wyłączenie z tego ubezpieczenia osób spełniających warunki do objęcia innym ubezpieczeniem społecznym (art. 16 ust. 3 ustawy o usr). Dotyczy to również

wnioskodawcy, który pobierając rentę strukturalną podjął działalność gospodarczą po jej odwieszeniu od 2 stycznia 2006 r. i prowadził ją do 31 grudnia 2008 r. W tej sytuacji od następnego kwartału, czyli od 1 kwietnia 2006 r. do 31 grudnia 2008 r. nie podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu rolników na podstawie art. 16 ust. 1 pkt 3 i ust. 3 ustawy o usr. W tym wypadku J. K. podlegał ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. 2009 r. Nr 205, poz. 1585; dalej jako „ustawa o sus”).

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie art. 16 ust. 1 pkt 3 i art. 16 ust. 3 ustawy o usr oraz art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy o sus przez ich błędne zastosowanie wskutek wyłączenia spod ubezpieczenia emerytalno-rentowego rolników osoby pobierającej rentę strukturalną współfinansowaną ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej lub ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich z powodu rozpoczęcia prowadzenia przez tę osobę pozarolniczej działalności gospodarczej, pomimo że podlega taka osoba z mocy prawa tylko ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu na podstawie ustawy o usr.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie jest zasadna i dlatego została oddalona.

Zakłada ona, że skarżący podlegał bezwzględnemu (samoistnemu) ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu, czyli na podstawie art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o usr, zgodnie z którym ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu podlega z mocy ustawy osoba pobierająca rentę strukturalną współfinansowaną ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej lub ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Skarżący kwestionuje rozstrzygnięcie przyjmujące, iż ten przepis dawał mu tylko wyjątkowe prawo do podlegania takiemu ubezpieczeniu.

Ubezpieczenie emerytalno-rentowe z art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o usr jest wyłączone zgodnie z art. 16 ust. 3 tej ustawy, gdy osoba pobierająca rentę strukturalną podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu. Wbrew zapatrywaniom

skarżącego właśnie ten ostatni przepis stanowi zasadniczą podstawę rozstrzygnięcia. Przede wszystkim jest to regulacja (norma) istniejąca od początku w ustawie o usr i zachowuje istotną rolę, gdyż reguluje odrębność ubezpieczenia społecznego rolników i ubezpieczeń społecznych w systemie powszechnym. Taką samą rolę w tej ustawie – w części dotyczącej ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego - pełni przepis art. 7 ust. 1. Oba przepisy wyłączają ubezpieczenie społeczne rolników, jeżeli rolnik podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu. Rolnik prowadzący działalność rolniczą nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników, gdy podlegał innemu ubezpieczeniu społecznemu. Regułę tę wyłączono tylko w określonych przypadkach do prowadzenia lub rozpoczęcia przez rolnika działalności gospodarczej, lecz wówczas takie wyłączenie z podlegania ubezpieczeniom społecznym w systemie powszechnym miało swą ścisłą regulację (art. 2 ustawy z 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, Dz. U. Nr 124, poz. 586 ze zm. i art. 5a ustawy o usr). Oba zatem przepisy – art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 3 ustawy o usr – wyrażają też zasadę pierwszeństwa ubezpieczenia w systemie powszechnym przed ubezpieczeniem w systemie rolniczym.

Dla rozważanej kwestii ważniejsze jest jednak stwierdzenie, iż nie jest uprawnione zapatrywanie skarżącego, że przepis art. 16 ust. 3 ustawy o usr ma zastosowanie tylko do rolników wyłączonych z ubezpieczenia społecznego ze względu na podleganie innemu ubezpieczeniu, a nie do tych, którzy uzyskali ubezpieczenie emerytalno-rentowe na szczególnej podstawie z art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o usr, i dlatego późniejsze rozpoczęcie działalności gospodarczej przez osobę uprawnioną do renty strukturalnej miałoby pozostawać bez wpływu na to ubezpieczenie.

Argument skarżącego, że jego ubezpieczenie emerytalno-rentowe wynika z samoistnej, niepodlegającej ograniczeniom regulacji art. 16 ust. 1 pkt 3, gdyż ustawodawca wprowadził ją, mimo że uprawniony do renty strukturalnej nie prowadzi działalności rolniczej, traci na znaczeniu ze względów systemowych. W ubezpieczeniach społecznych podleganie ubezpieczeniom zachodzi z mocy ustawy (rzadko na wniosek) i wynika z reguły z prowadzenia określonej działalności (rolniczej, gospodarczej, zatrudnienia itp.). Natomiast sytuacja uprawnionego do

renty strukturalnej jest w istocie wyjątkowa, bo ustawodawca zdecydował, że podlega ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu choć nie prowadzi działalności rolniczej, gdyż musiał jej zaprzestać aby uzyskać prawo do renty strukturalnej. Nabycie prawa do renty strukturalnej łączy się z tej samej przyczyny z wyłączeniem z podlegania ubezpieczeniom społecznym rolników. Sytuacja uprawnionego do renty strukturalnej może być uznana za szczególną, gdyż podlega on ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu, choć nie prowadzi działalności rolniczej. Można zauważyć, że brak takiego faktycznego tytułu ubezpieczenia podobny jest do dobrowolnego ubezpieczenia w systemie powszechnym, jako że zgodnie z art. 10 ustawy o sus osoby objęte obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi, mogą po ustaniu tych ubezpieczeń kontynuować je dobrowolnie. Wytlumaczenie rozwiązania przyjętego w art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o usr, wprowadzającego podleganie ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu z mocy ustawy, może wynikać z tego, że prawo do renty strukturalnej jest okresowe, po którym to okresie ubezpieczony może uzyskać świadczenie z dotychczasowego (uprzedniego) ubezpieczenia. Rolnik zapewne prowadziłby działalność do uzyskania świadczenia w zwykłym trybie, gdyby nie zdecydował się na rentę strukturalną. Skoro celem renty strukturalnej były określone zmiany w rolnictwie, to indywidualnie dla rolnika okres tej renty nie powinien być wyłączony z ubezpieczenia emerytalno-rentowego. Rolnik podlega więc ubezpieczeniu emerytalnemu na podstawie art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o usr. Jednak wobec niego mają również zastosowanie pozostałe przepisy dotyczące podlegania ubezpieczeniom społecznym w systemie powszechnym (ustawa o sus).

Wyjątkowa zatem regulacja z art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o usr nie podważa podstawowej zasady systemu ubezpieczeń społecznych, że ubezpieczenie zachodzi z mocy ustawy i zależy od faktycznej działalności rolniczej w systemie ubezpieczenia społecznego rolników albo od zatrudnienia lub innej działalności w systemie powszechnych ubezpieczeń społecznych. Zapatrywanie skarżącego o szczególnym znaczeniu art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o usr nie uprawnia stwierdzenia, że przepis ten stanowi bezwzględną (samoistną) podstawę podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu, gdyż jest wyłączona w sytuacji określonej w art. 16 ust. 3 tej ustawy.

Innymi słowy przepis art. 16 ust. 3 ma zastosowanie również do osób, które podlegają ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu na podstawie art. 16 ust. 1 pkt 3, jeżeli w okresie prawa do renty strukturalnej podejmują działalność gospodarczą. Regulacja z przepisu art. 16 ust. 3 istniała przed wprowadzeniem tego szczególnego ubezpieczenia i gdyby miało być inaczej, to ustawodawca wyraźnie uregulowałby wyłączenie stosowania tego przepisu do ubezpieczenia na podstawie art. 16 ust. 1 pkt 3. Zwłaszcza, że uprawniony do renty strukturalnej może podjąć zatrudnienie lub działalność gospodarczą i prawodawca nie pomija tych sytuacji w regulacji dotyczącej prawa do renty strukturalnej. Renta strukturalna ulega bowiem zawieszeniu w przypadku podjęcia zatrudnienia lub wykonywania innej pracy zarobkowej podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, z wyjątkiem prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej (§ 15 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia z 30 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskiwanie rent strukturalnych objętych planem rozwoju obszarów wiejskich – Dz. U. Nr 114, poz. 1191 ze zm.). Choć ta regulacja ogranicza się tylko do samego prawa do renty strukturalnej, to jednocześnie nic nie zmienia w zakresie podlegania ubezpieczeniom społecznym. W takim kształcie potwierdza obowiązywanie zwykłych reguł o ubezpieczeniu społecznym wynikających z faktycznego prowadzenia określonej działalności (zatrudnienia). Wszak sama renta strukturalna nie stanowi legitymacji do podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu, skoro prawo do renty strukturalnej ulega zawieszeniu w razie podjęcia zatrudnienia. Jeżeli jednak w przypadku prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej takie zawieszenie prawa do renty strukturalnej nie zachodzi, to nie znaczy to, że prowadzenie takiej działalności nie stanowi tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym. Ustawa o sus nie jest w takiej sytuacji wyłączona. Innymi słowy w przypadku działalności gospodarczej uprawniony do renty strukturalnej podlega ubezpieczeniu społecznemu z tego tytułu. Oczywiście o podleganiu ubezpieczeniom społecznym z tego tytułu w tej sprawie pozwany nie rozstrzygnął w decyzji, gdyż to należy do Zakład Ubezpieczeń Społecznych, zatem nie można stwierdzić naruszenia art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy o sus.

Reasumując nie można przyjąć, że szczególna regulacja z art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy o usr podważa regułę, iż ubezpieczenie społeczne rolników ustępuje, gdy ubezpieczony podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu w systemie powszechnym (ustawie o sus). Ze względu na wspomniane wyżej regulacje z art. 16 ust. 3 i art. 7 ust. 1 ustawy o usr ubezpieczenie społeczne w systemie powszechnym ma pierwszeństwo przed ubezpieczeniem społecznym rolników. Skoro przepisy te wyłączają ubezpieczenie społeczne rolników prowadzących działalność rolniczą, to tym bardziej ubezpieczenie emerytalno-rentowe rolnika korzystającego z prawa do renty strukturalnej. Przepis art. 5a ustawy o usr stanowi tu wyjątek i w sprawie nie ma zastosowania, gdyż skarżący nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu jako rolnik, który prowadził działalność rolniczą.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej orzeczono w uwzględnieniu § 2 ust. 3, § 12 ust. 2, § 13 ust. 4 pkt 2, § 19 rozporządzenia z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.